

політики в сфері інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти: дис. ... д-ра наук з державного управління: спец. 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / В. І. Гурковський. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mydisser.com/ru/catalog/view/386/823/7312.html. – К., 2011. 3. Паришина Н. В. Правова інформатика / Н. В. Паришина. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipi.ac.ru/sysen/.../download.php?id. 4. Разумов В. И. Основы теории динамических информационных систем / В. И. Разумов, В. П. Сизиков. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2005. – 214 с. 5. Хохлов Г. И. Комбинаторная теория информации (информационная теория детерминированных процессов): дис.... д-ра техн. наук: 05.13.01 / Г. И. Хохлов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dissforall.com/_catalog/t8/_science/39/230781.html. – М., 1994. – 542 с.

УДК 343.3/7+343.8

В. Захаров

Львівський державний університет внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДСБЕЗ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЦІЛЮВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ

В. Захаров, 2014

Розглядаються питання інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДСБЕЗ, схеми і методи отримання оперативної інформації та використання її у протидії економічним злочинам у сфері цільових спеціалізованих державних фондів.

Ключові слова: завдання інформаційного забезпечення, зміст оперативно-розшукової інформації, схеми і методи отримання інформації, мета інформаційних систем.

V. Zakharov

INFORMATION PROVIDING UNITS SSCEC TO COMBAT CRIME IN TARGETED SPECIALIZED PUBLIC FUNDS

The paper addresses the informational support of operational activities STSBF units, circuits, and methods of obtaining intelligence and its use in combating economic crime in targeted specialized state funds

Key words: task information provision, maintenance of operational information, circuits, and methods of obtaining information, the purpose of information systems.

V. Zakharov

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ГСБЭП ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ В СФЕРЕ ЦЕЛЕВЫХ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФОНДОВ

Рассматриваются вопросы информационного обеспечения оперативно-разыскной деятельности подразделений ГСБЭП, схемы и методы получения оперативной информации и использования ее в противодействии экономическим преступлениям в сфере целевых специализированных государственных фондов.

Ключевые слова: задачи информационного обеспечения, содержание оперативно-разыскной информации, схемы и методы получения информации, цель информационных систем.

Постановка проблеми. Успішна реалізація соціальної політики держави залежить від реалістичної концепції державного регулювання соціальною сферою, збалансованості системи використання накопичених інтелектуальних, організаційних, фінансових ресурсів [1, с. 221].

Аналіз сучасного стану функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів в Україні свідчить про те, що сьогодні залишається велика кількість невирішених проблем цієї сфери в області правових відносин, а від того на цьому тлі з'являється багато зловживань. Вивчення та аналіз функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів за останні роки уможливить зробити висновок, що більшість злочинів та інших правопорушень, які відбувались, мають системний характер.

Державні цільові спеціалізовані бюджетні фонди утворено на державному рівні відповідно до законів України з метою ефективної реалізації соціальних завдань держави, правова база цих фондів велика. Наприклад, найбільший цільовий бюджетний державний фонд – Пенсійний. Пенсійне забезпечення в Україні регулюється відповідними законами.

Аналізуючи стан злочинності, необхідно зазначити, що у цьому фонді вчиняються такі правопорушення:

- розкрадання коштів, призначених для виплати пенсій, посадовими особами поштового зв'язку;
- зловживання посадових осіб банківських установ та комерційних структур з пенсійними коштами;
- зловживання керівників комерційних структур, які зобов'язані здійснювати відрахування обов'язкових платежів до Пенсійного фонду;
- хабарництво з боку посадових осіб регіональних управлінь Пенсійного фонду за безпідставне видання пенсійного посвідчення тощо [4].

Ці правопорушення є однотипними, однак контролюючі та правоохоронні органи України вживають недостатньо заходів з попередження та викриття фактів порушень законодавства у цій сфері, оскільки ці факти мають латентний характер, а також відсутність достовірної інформації щодо їх підготовки та вчинення. Тому удосконалення теорії оперативно-розшукової діяльності та її тактики сприяє активному розробленню проблем інформаційного забезпечення діяльності підрозділів ДСБЕЗ щодо протидії злочинам у сфері цільових спеціалізованих державних фондів.

Мета дослідження полягає у тому, щоб показати важливість інформаційного забезпечення для оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДСБЕЗ щодо протидії економічним злочинам у сфері цільових спеціалізованих державних фондів.

Стан дослідження. Загальні аспекти інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності розглядалися у роботах О. Бандурки, М. Вертузаєва, Ю. Жарікова, В. Журавльова, В. Кувалдіна, В. Лебеденка, Ю. Орлова, С. Овчинського, І. Парина, В. Регульського, І. Шинкаренка та ін. Зазначені автори особливу увагу акцентували на тому, що підвищення ефективності роботи правоохоронних органів на сучасному етапі неможливе без удосконалення інформаційного забезпечення ОРД.

Окремі питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів ДСБЕЗ щодо протидії економічним злочинам розглядали у своїх працях В. Василичук, А. Іщенко, І. Козаченко, В. Колпаков, Є. Лук'янчиков, А. Некрасов, Д. Никифорчук, Ю. Орлов, В. Ортинський, О. Користін, М. Погорецький, Л. Скалозуб, М. Стрельбицький та ін.

Наукова організація управління у сфері боротьби зі злочинністю органічно пов'язана з інформацією та проходженням інформаційних процесів. Принципова схема цих процесів загалом описана у працях В. Г. Афанасьєва, яка полягає у тому, що у процесі управління системою будь-якої складності та призначення спочатку ми маємо справу з так званими інформаційними даними. Під такими даними розуміються різні зведення, повідомлення, знання. Вони можуть бути збережені, опрацьовані, передані, але характеру інформації вони набувають лише тоді, коли матимуть такий зміст і форму, які будуть придатні для керівництва (тобто прийняття рішень).

Термін “інформація” (від лат. *informatio* – пояснення, переказ) виник у соціальному середовищі та первинно означав відомості, які передавалися одними людьми іншим усно, письмово або іншим способом.

Тлумачний словник української мови вказує, що інформація – це відомості про будь-які події, чинює діяльність тощо [9, с. 239].

Цілком очевидно, що наведена схема стосується й управління у такій сфері правоохоронної діяльності, як боротьба зі злочинністю. З погляду теорії прийняття рішень можна стверджувати, що інформацією є використовувані дані.

Дані – це різні відомості, показники, необхідні для ознайомлення з кимсь, будь-чим, для характеристики когось або для певних висновків, рішень [2, с. 27].

За визначенням В. Ю. Журавльова, оперативно-розшукова інформація – це фактичні дані, що мають безпосереднє або потенційне значення для виконання стратегічних, тактичних і організаційних завдань оперативно-розшукової діяльності, які одержують оперативні підрозділи гласними і негласними методами з різноманітних джерел, або ж отримані під час аналітичного опрацювання первинних даних [3, с. 12].

Найповніше наукове визначення оперативно-розшукової інформації подав С. С. Овчинський. Він вважає, що оперативно-розшукова інформація містить знання про явища, які свідчать про злочинну діяльність конкретних осіб і розкривають не тільки механізм злочинів, а й механізм виникнення інформації про них. Оперативній інформації притаманні особливі властивості. Вона містить сукупні відомості про підготовку та вчинення злочинів, а також про осіб, які беруть участь у їхній підготовці та вчиненні; концентрує зведення про причини й умови вчинення злочинів та стан оперативно-розшукових сил та засобів; відображає інформацію у спеціальних формах; має відомості, які враховуються на різних стадіях управління оперативно-розшуковою діяльністю [6, с. 17].

Оперативно-розшукова інформація може бути поширена у просторі, збережена в часі, передана іншому суб'єкту або технічному пристрою, оброблена, піддана іншим операціям, сукупність яких називають інформаційними процесами.

Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності з погляду теорії інформації є не що інше, як циклічний процес пошуку, збору, опрацювання, переосмислення, зберігання, видачі інформації та її використання для прийняття оперативно-тактичних та інших рішень правоохоронних органів. При цьому у спеціальній літературі зазначається, що інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності, окрім того, включає і реалізацію у кримінальному судочинстві отриманої інформації.

Проводячи розвідувально-розшукові заходи, оперативні працівники ДСБЕЗ повинні враховувати інформаційні чинники, які забезпечують ефективну розшукову роботу у виявленні злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів.

Виклад основних положень. Головним завданням інформаційного забезпечення у протидії зазначеним злочинам є систематичне і своєчасне надходження до підрозділу ДСБЕЗ об'єктивної інформації. Систематичність, своєчасність та об'єктивність особливо важливі через те, що працівники ДСБЕЗ часто володіють інформацією, отриманою опосередковано, через других осіб.

Відбиваючись в їхній свідомості, така інформація деформується і потребує певного корегування, тому головними завданнями, що сьогодні виникають перед інформаційно-аналітичними підрозділами, є:

- забезпечити надання на усіх рівнях управлінської інформації про реальне становище оперативної обстановки, можливих напрямків її розвитку і на цій основі підготувати конкретні пропозиції щодо попередження й оперативного реагування на зміну кримінальної ситуації;

- аналіз об'єктивного оцінення результатів оперативно-службової діяльності підрозділів ДСБЕЗ, використання аналітичних матеріалів для організації оперативно-службової діяльності підрозділів служби, прогнозування розвитку злочинності і на цій основі розроблення всебічно обґрунтованих управлінських рішень і планування випереджувальних заходів щодо усунення викритих хиб;

- удосконалення системи контролю за виконанням нормативно-правових актів з питань боротьби зі злочинністю у сфері економіки та власних рішень підпорядкованими підрозділами;

- підвищення ефективності використання комп'ютерної техніки для своєчасного збирання, накопичення та оброблення необхідної інформації і поліпшення якості аналітичних документів;
- забезпечення своєчасного надання достовірної інформації до автоматизованого банку даних оперативно-розшукового призначення “Оріон”, “Оазис” та ефективного використання в боротьбі зі злочинністю; створення міжвідомчих автоматизованих банків даних в інтересах підрозділів ДСБЕЗ [8, с. 23].

Для того, щоб організувати інформаційне забезпечення на належному рівні, співробітники ДСБЕЗ зобов'язані знати специфіку функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів. При цьому вони повинні вивчати на користь виконання завдань боротьби з економічною злочинністю не тільки економіку названої сфери, але і права, що регулюють відносини, які виникають у ній. На думку автора, у цьому плані під час розгляду проблем боротьби із злочинністю у зазначній сфері в методичних рекомендаціях з викриття та документування злочинів у бюджетній сфері Л. П. Скалозуб вдало поєднує питання економіки і права. У ній автор говорить про економіко-правову характеристику соціально-бюджетної сфери як об'єкта кримінально-правової охорони [7, с. 6–18].

У змістовному плані Л. П. Скалозуба та інших авторів під цим поняттям розуміють особливості системи бюджетних відносин; державне регулювання; законодавче закріплення сукупності державних соціальних витрат; особливості організації державного і суспільного контролю за законністю і ефективністю використання державних коштів; кримінологічну оцінку; чинну правову основу сфери цільових спеціалізованих державних фондів [7, с. 181].

Щодо оперативно-економічної характеристики сфери (галузі) господарської діяльності, то, наприклад, І. Чиж у змістовну її частину включає усі елементи криміналістичної характеристики; технологію проведення господарських операцій у тій чи іншій сфері; документальне оформлення цих операцій; кількісно-якісні сторони економічних процесів, їх тенденції і закономірності; економіко-правову і організаційно-правову характеристику галузі (сфери); види злочинів, що здійснюються на об'єкті, у сфері (галузі) господарської діяльності; способи їх здійснення; механізм здійснення злочинних дій; умови, що сприяють скоюванню злочинів; характеристику осіб, що їх скоїли; особливості їхнього посадового становища [5, с. 311].

З метою отримання інформації про злочини у цій сфері оперативним працівникам необхідно знати джерела формування зазначених фондів. За цільовими фондами, на нашу думку, чітко закріплені прибуткові джерела. Вважаємо за необхідне проілюструвати це на прикладі державного Пенсійного фонду. Отже, фінансові кошти названого фонду утворюються переважно за рахунок:

- збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що сплачується підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами у порядку, визначеному законодавством;
- коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів;
- добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян;
- сум пені, фінансових санкцій, штрафів, передбачених за порушення порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- банківських кредитів;
- інших незаборонених законодавством надходжень [10, с. 219].

Платниками внесків на обов'язкове державне пенсійне страхування є: суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від форм власності, їх об'єднання, бюджетні, громадські та інші установи й організації, об'єднання громадян та інші юридичні особи, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які використовують працю найманих працівників. Законодавство визначає також інші категорії платників залежно від видів здійснюваної діяльності.

Об'єктом для сплати внесків є фонд оплати праці роботодавця, розмір сукупного оподаткованого доходу, вартість договорів на відчуження майна, інші об'єкти залежно від виду діяльності, організаційно-правової форми платника внесків та наявності найманих працівників.

Одним із елементів отримання інформації про злочини у сфері цільових спеціалізованих державних фондів є вибір напряму пошуку. Вибіркове дослідження показує, що стосовно сфери, яку ми розглядаємо, напрямками пошуку, як правило, є:

- юридичні особи (об'єкти економіки), що формують прибуткову частину цільових спеціалізованих державних фондів за рахунок обов'язкових платежів. Зрозуміло, їх багато, тому підрозділи ДСБЕЗ вибірково, з урахуванням насамперед ступеня їх криміногенності, підходять до складання переліку об'єктів, що підлягають інтенсивному оперативному відпрацюванню;
- об'єкти, що входять до інфраструктури, яка забезпечує нормальне функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів (територіальні структурні підрозділи Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування України, органи, що здійснюють контрольні-наглядові функції тощо);
- страхові компанії, що мають не найкращу репутацію на споживчому ринку;
- банківські установи, особливо розрахунково-касові центри, аудиторські фірми, податкові підрозділи тощо;
- об'єкти і місця, де найчастіше можуть здійснюватися протиправні операції з корумпованими посадовими особами (престижні ресторани, бари, казино, оздоровчі центри тощо);
- відомості про факти розкрадання, що готуються або вчиняються, та про осіб, причетних до них;
- відомості про осіб, обізнаних про розкрадання засобів зазначених фондів, або дії конкретних посадових осіб, наприклад, територіальних відділень Пенсійного фонду України;
- відомості про обставини, що сприяють вчиненню злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів.

Вивчення практики організації розшукової роботи на цих об'єктах показує, що підрозділи ДСБЕЗ з метою своєчасного отримання первинних даних використовують не тільки гласні, але і негласні сили, засоби, методи і оперативно-розшукові заходи. Перерахуємо заходи, що для цього вживаються. До основних, за даними вибіркового дослідження, необхідно зарахувати:

- оперативне відстеження криміногенної обстановки на об'єктах сфери цільових спеціалізованих державних фондів;
- вивчення змісту управлінських, бухгалтерських, фінансових та інших документів, що відображають господарську діяльність цих економічних структур і їх виробничих зв'язків;
- збір даних за місцем проживання і встановлення способу життя осіб, які проходять за інформацією, що є у розпорядженні співробітників ДСБЕЗ;
- вивчення і аналіз документів, які надходять з правоохоронних і контролюючих органів, що містять зведення про неправомірні дії посадових осіб територіальних підрозділів цільових спеціалізованих державних фондів;
- отримання первинних відомостей про інші об'єкти ОРД під час роботи у справах оперативного обліку;
- здійснення оперативним працівником особистого розшуку;
- використання можливостей оперативно-розшукових і профілактичних обліків ОВС;
- отримання необхідних відомостей в АБД оперативно-розшукового призначення;
- залучення до участі в проведенні оперативно-розшукових заходів перевірених представників громадськості.

На наш погляд, для успішного отримання інформації про правопорушення, які вчиняються у сфері цільових спеціалізованих державних фондів, необхідно здійснити такі заходи, які запропоновані Л. П. Скалозубом, В. І. Василичуком та В. Р. Сливенком щодо контролю за бюджетними коштами, а саме:

- запровадити постійний моніторинг бюджетних видатків через ведення бюджетного паспорта;

- на основі даних моніторингу бюджетних видатків (бюджетного паспорта) організувати їх оперативний супровід;
- покращити оперативне перекриття основних розпорядників бюджетних коштів;
- організувати якісне та всебічне відпрацювання зазначених розпорядників бюджетних коштів [8, с. 89].

В обов'язковому порядку такі відпрацювання проводити із залученням територіальних підрозділів Державної податкової служби та Державної фінансової інспекції України з метою встановлення дотримання порядку проведення відшкодувань до цільових спеціалізованих державних фондів та законності здійснених видатків грошових засобів структурними підрозділами зазначених фондів.

Висновок. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності є складовою частиною інформатизації правоохоронних органів, що є невід'ємною частиною інформаційної системи України. Для ефективної протидії економічним злочинам, які вчиняються у сфері цільових спеціалізованих державних фондів, працівникам ДСБЕЗ необхідно мати відповідну оперативну інформацію щодо діяльності зазначених фондів, осіб, які беруть участь у формуванні документів, що підтверджують протиправну діяльність.

Одним із шляхів подолання недоліків інформаційного забезпечення є побудова єдиної постійно діючої комплексної системи розвідувально-розшукових заходів, спрямованих на виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Її становлення передбачає визначення місць розшуку та безперервне комплексне використання сил, засобів і методів, якими володіють підрозділи ДСБЕЗ.

1. Бутенко Д. В. *Поняття та сутність державних позабюджетних соціальних фондів* / Д. В. Бутенко // *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. – Харків, 2003. – № 24. – С. 221–225. 2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.: ВТ “Перун”. 2003.– 1440 с. 3. Журавльов В. Ю. *Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю: автореф. дис.... канд. юрид. наук.* / В. Ю. Журавльов. – Харків, 2002. – 20 с. 4. *Збірник методичних рекомендацій з документування та викриття злочинів у пріоритетних напрямках та галузях економіки* / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Д. Сапсай [та ін.]; за ред. О. М. Джужжи. – К.: ДП “Друкарня МВС України”, 2008. – 512 с. 5. *Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т.* – Т. 6: *Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції)* / відп. ред. В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. — К.: Атіка. – 1128 с. 6. *Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация* / под ред. А. С. Овчинского и В. С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, – 2000.– 367 с. 7. *Скалозуб Л. П. Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у бюджетній сфері* / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко, Т. В. Дудченко [та ін.]. – К.: ДДСБЕЗ, 2009. – 427 с. 8. *Скалозуб Л. П. Організація протидії економічним злочинам підрозділами державної служби боротьби з економічною злочинністю: навч.-практ. посіб.* / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко. – К.: РВВ МВС України, 2010. – 174 с. 9. *Тлумачний словник української мови* / уклад.: Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. – Харків: Синтекс, 2007.– 672 с. 10. *Фінансове право: навч. посіб.* / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. А. Пригоцький; за ред. В. К. Шкарупи. – К.: Знання, 201.– 815 с.